

El Castell de Montesa i la seua evolució

Montesa segons una litografia de 1824

Felipe Vives de Cañamás, sotsclauer de l'orde de Montesa, Oli de Jerónimo J. Espinosa, 1634.

Potser la notícia més antiga referent al Castell de Montesa siga la recollida en la "Relación del Arzobispado de Valencia" i lliurada al comte de Floridablanca. En ella es remunta al segle X:

"A el Castillo de Montesa se retiró por los años de novecientos y treinta el moro Isaco Ben Abraham Ban Sakhr Alocayli, consejero del rey Mahomet porque temía el poder de su contrario Ben Apsuni que le perseguía..."

Va assolir relleu a partir de la conquesta per Jaume I, qui va pactar amb l'alcaid del castell de Xàtiva la permuta d'aquest pels de Montesa i Vallada. En poc de temps la fortalesa es va convertir en focus de moros insurrectes que posaven en perill el territori. Per això, Pere III assetjà i prengué Montesa en 1277, incorporant-la a la Corona. Pocs anys després en 1289, Bernat de Bellvis atorgà Carta Pobra a 120 cristians.

La inseguretat d'un lloc tan estratègic va motivar a Jaume II a elegir Montesa com a seu de la nova orde militar (*Santa Maria de Montesa*) que venia a substituir en els regnes de la Corona d'Aragó a l'extinguida Orde del Temple. La donació de la vila a la nova Orde es feu en 1319. A partir d'eixe moment la fàbrica musulmana del castell va ser modificada o ampliada. La nova fortalesa s'assentà sobre una plataforma rocosa de parets llises i verticals. En uns casos s'alçaren els murs a ran de penya, i en altres, s'amplià la superfície del recinte, destinat a monestir que, en la mesura de les seues possibilitats, hagué de comptar amb les directrius constructives pròpies de l'orde de Císter.

Durant el govern dels diferents Mestres de Montesa van anar edificant-se les distintes dependències. Les obres més importants s'executaren durant el govern del tercer, fra Pere de Tous (1327-1374) que manà construir, entre altres: l'església i la sala capítular.

A finals del segle XIV, durant el govern de fra Berenguer March, es construí el claustre. La resta de mestres continuaren enriquint la fàbrica, destacant, a partir del segle XVI, les obres promogudes pels mestres Despuig i Llançol de Romani.

Una de les descripcions més antigues potser siga la que Viciano escriví, a mitjan segle XVI, a la seua Crònica:

“El Castillo de Montesa es muy principal en el Reyno. Es muy hermoso y fuerte porque la yglesia es grande, devota y bien adereçada de retablos, capillas y coro, y en la casa hay muchos buenos y espaciosos aposientos.....y con tres algibes muy buenos y grandes de agua pluvial. E un claustro plantado de naranjos y acipreses muy crescidos. Y está muy enfortalezido por estar assentado en la cumbre de un cabeço de dura peña...”.

El castell va ser destruït pels terratrèmols ocorreguts el 23 de març i 2 d'abril de 1748.

Les runes, deixades a la seua sort, passaren a l'Estat després de la Desamortització de 1835. Anys després l'adquiriren per compra certs cavallers de l'Orde, fins que en 1970 la propietat, després d'un plet, passà a mans de l'Ajuntament de Montesa.

El 13-IV-1926 les restes del castell-convent de Montesa van ser declarades *Monument Nacional*.

Altres actuacions

Actuacions arquitectòniques en el castell de Montesa han hagut molt poques.

Entre 1946 i 1955 es van dur a terme, per mitjà de l'exèrcit, treballs de neteja i prospecció arqueològica, treballs que van continuar fins 1957.

Les últimes actuacions, d'eixa primera etapa, es van fer en 1975. Com les anteriors, van estar vinculades amb l'Exèrcit, i no van anar més enllà de la retirada d'enderrocs.

Vista del Castell de Montesa al 1949

Restes de la Sala Capitular del castell-convent en 1989

Imatges comparatives del fossat d'accés al Castell, que mostren l'estat actual i el de 1926.

Hi haurà que esperar a l'última dècada del segle XX per documentar noves intervencions, que seran les següents:

-1996-98 Consolidació de restes, condicionament de l'accés i de la porta principal. Prospeccions arqueològiques.

-1999-2000 Obres d'emergència en les parts altes per a evitar la pèrdua de volums per erosió, i instal·lació d'infraestructures: acometida de llum i aigua

-2005-2006 Restauració del perímetre exterior de las muralles. Més prospeccions arqueològiques.

-2007-2008 Reconstrucció de la Sala Capitular.

Fotografies de la silueta del castell, que mostren l'estat actual i el de 1926.

La Sala Capitular

El castell de Montesa no va complir en tot les normes constructives impulsades per l'orde de Cister, ja que estava destinat a la doble funció de monestir i fortalesa militar, i a més, la construcció es va tindre que adaptar a les característiques del terreny.

Per al Cister, els elements més importants eren l'església, la sala capitular i el claustre, espais que encara hui són perfectament reconeixibles a Montesa.

La sala capitular era el lloc on els cavallers i frares, després dels oficis de prima (primera hora després d'eixir el sol), s'hi reunien diàriament per escoltar un capítol de la Regla.

També es reunien per a les eleccions dels mestres de l'Orde, per als capítols generals i per als conventuals. Era el lloc on, ocasionalment, es feien els actes d'investidura dels cavallers, les preses d'hàbit i les professions dels montesins.

El creuament o investidura dels cavallers, d'acord amb els estatuts de l'Orde, es realitzava de la següent manera:

"...En la sala capitular o iglesia donde su hubiere de dar el hábito estará el comendador o caballero que tuviere para esto su comisión asentado en una silla con su manto de choro, y el freile sacerdote en otra...entrará el que ha de tomar el hábito...luego el comendador o caballero ceñirán una espada dorada al caballero novicio y dos personas de hábito le calzarán unas espuelas doradas.

Hecho esto, el novicio hincará ambas rodillas, y el comendador o caballero sacará la espada del novicio de su vaina y tocarle ha con ella en el hombro derecho y en la cabeza y en el hombro izquierdo, diciendo estas palabras: Dios todopoderoso os haga buen caballero, y Nuestra Señora y los bienaventurados San Benito, y San Bernardo y San Jorge sean vuestros abogados. Y todos responderán: Amén..."

La Sala Capitular, Capítol, Capítol o Cabildo del castell de Montesa va ser edificada, en temps del tercer mestre de l'Orde, fra Pere de Tous (1327-1374).

El mestre ordenà fer una sala quadrada, amb una decoració austera (com recomanava el Cister), que van fer cobrir, d'acord amb l'època, amb voltes de creueria. Les voltes descansaven en una clau, la qual porta esculpida la creu antiga de l'Orde, hui col·locada al mateix lloc per on fou concebuda.

La millor descripció que coneixem del recinte és la que va escriure en 1624 fra Joan Borja i Aràndiga:

Arrancs de bòveda

Grades

Clau de bòveda

Fornícula on estaria situat el retaule de la Santa Creu, al fons

“Hay en el dicho claustro un capítulo muy grande y espacioso adonde se explica la regla de San Benito y se junta toda la Orden para las elecciones de los señores maestros, para los capítulos generales y visitas. Finalmente allí se corigen y castigan las culpas y faltas de las personas de [la] Orden. Hay en dicho capítulo una capilla fundada so invocación de Santa Cruz, la qual mandó labrar el señor maestre don Romeu de Corbera, a la qual dotó muy bien de missas y aniversarios y fundó un beneficio en ella, y assimismo hizo su entierro en dicha capilla.

Hay dentro del dicho capítulo seys tumbas de piedra levantadas y fixadas en la pared, adonde están enterrados seys Maestres de la dicha Orden”.

La Sala Capitular 260 anys després.

Transcorreguts 260 anys exactes del seu enfonsament pel terratrèmol, en juliol de 2008 van concloure les obres de reconstrucció de dita sala.

Es partia del coneixement del perímetre exacte de la sala, de la seua alçada aproximada i de l'alçada de la volta de creueria.

Pel que fa a les peces dels arcs diagonals, es comptava amb un 75% de les dovelles, a més de la clau original. A l'interior es conservava prop d'un 46% de les grades originals i tres lloses de pedra del paviment.

D'acord amb les restes preexistents, es van reconstruir els nuclis interns dels murs en maçoneria (*mamposteria*) per filades.

Les peces que faltaven dels arcs es van tallar en pedra, seguint la mateixa motlluració que les dovelles antigues. Tot i que en origen els murs de la sala estaven coberts de carreus, que ocultaven les filades de pedres de paredar (*mampuestos*), la seua desaparició segurament fou constant des del segle XVIII.

Pel que fa a les finestres i la porta d'accés, tenint present que es desconeixien l'alçada i la tipologia de les arcades, s'optà per realitzar les llindes corbes, tal i com es va fer en 1998 a la porta d'accés al castell.

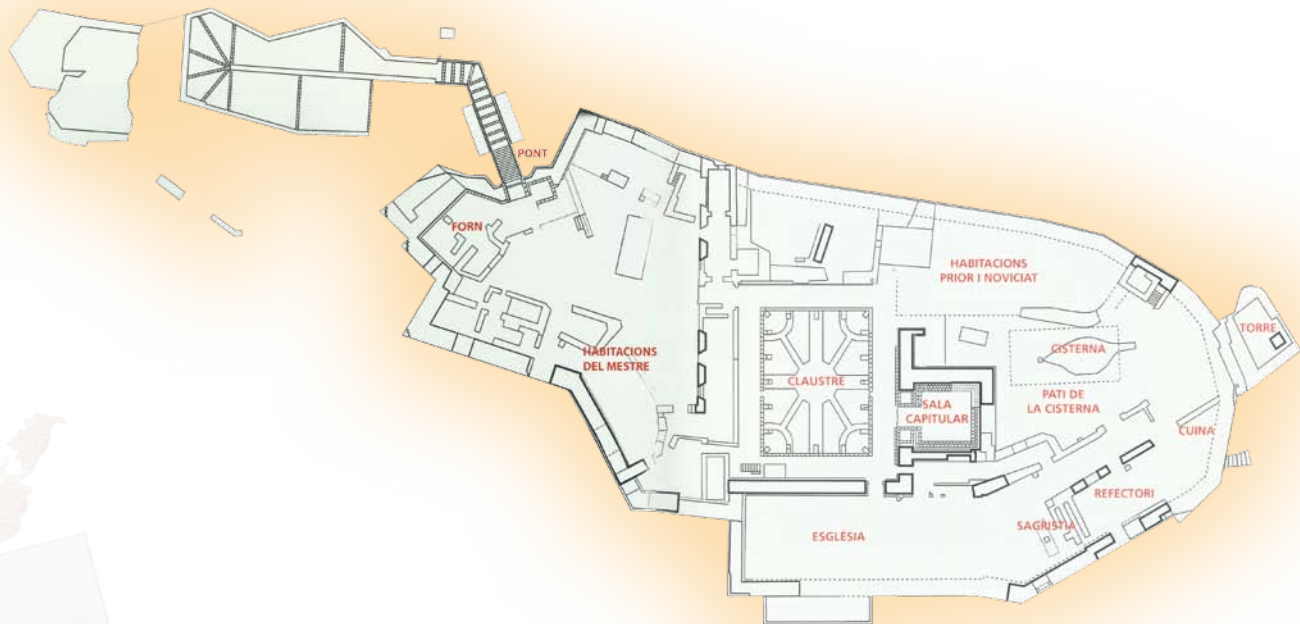
En el mur oest van aparèixer vestigis de l'amplària, profunditat i el nivell exacte on es situaria l'espai corresponent a la capella dedicada a la Santa Creu. Es trobaren també restes d'un paviment de fang cuit i l'empremta d'on estaria el reixat que tancava la capella.

El paviment es va fer de lloses de pedra, de les mateixes característiques que les escasses peces originals.

Cal assenyalar també que els contraforts situats al nord s'han bastit sobre les restes dels originals.

Es també de destacar la consolidació del mur realitzada al sud amb la reconstrucció d'un arc de mig punt, que garanteix la seua estabilitat, ja que s'hi trobava desplaçat pels efectes del terratrèmol i s'ha volgut mantindre com a testimoni.

Plànol del Castell

PATROCINEN:

Ajuntament de Montesa

Conselleria de Turisme

MÉS INFORMACIÓ:

www.montesa.es - www.museumontesa.com